

De mooiste loofgangen

zomer 2001

BOMEN *nieuws*

Kwartaalblad van de Bomenstichting

Bestemmingsplan
beschermt bomen

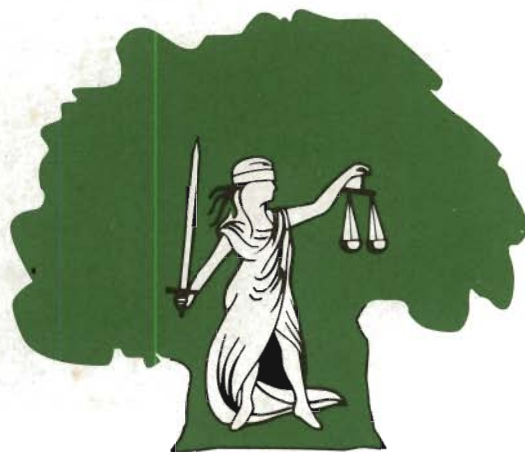
Adviseurs groenvoorziening en terreininrichting

SmitsRinsma

Uitvoeringsvoorbereiding
en directievoering, expertises en
groenbeheer, calculaties
en budgetbewaking

IJsselkade 9a, Zutphen
Postbus 4051, 7200 BB Zutphen
Telefoon (0575) 58 52 20.
Fax (0575) 58 52 22

**Mr B.M. Visser
& partners**

*Juridische Raadgevers
Natuur, Bos en Landschap*

Ravenhorsterweg 61, 7103 AR Winterswijk
telefoon en fax: 0543 - 51 85 17
e-mail: bmvisser@freeler.nl

Vakcursus: VTA-1

Visuele boomcontrole en registratie

Jaarlijks verzorgt het N.O.C.B. de VTA-1 cursus "Visuele boomcontrole en registratie".

De cursus wordt doorgaans 'aan huis' verzorgd (deelname 4 personen) en is gericht op de mensen die belast zijn met de uitvoering of het toezicht op de uitvoering van de zorgplichten zoals die gelden voor alle boomeigenaren.

Specifieke aandacht is er voor de wijze waarop invulling gegeven kan worden aan de visuele

boomcontrole en de bijbehorende registratie. Eens per jaar is echter ook **individuele inschrijving** op deze cursus mogelijk.

Cursusinhoud:

- zorgplichten / aansprakelijkheid
- risicobomen / defectsymptomen
- visuele inspectie / registratie
- inclusief veldexcursie ('s middags)

Cursusdatum : 26 juni 2001

Cursuslocatie : Arnhem

Cursusduur : 1 dag

26 juni te Arnhem

VAKCURSUSSEN

Bel voor inschrijving of informatie !

N.O.C.B.
Boomtechnisch Adviesburo
beëdigd taxateur van bomen

Bezoek onze internetsite: www.nocb.nl

Postbus 168, 6930 AD Westervoort
Telefoon 026 - 31 17 550
Telefax 026 - 31 20 538

Trots zijn op onze bomen

Het vakantie seizoen staat voor de deur. Nederlanders trekken massaal naar bestemmingen in eigen land, binnen Europa en een kleine groep zelfs nog verder de wijde wereld in. Van onze donateurs weten we dat ze bijzondere bomen bezoeken, wanneer deze langs de reisroute staan of wanneer men in de buurt verblijft. We horen allerlei verhalen over hoe oude, markante bomen in andere landen als lokaal monument een ereplaats hebben gekregen. Het komt ook voor dat plaatsen die een bijzondere boom bezitten deze hebben verheven tot een toeristische attractie en dat uitbundig laten weten in folders en andere publicaties.

Bij zo'n boom staat dan een bord met de geschiedenis en allerlei andere wetenswaardigheden. In dit nummer tonen we u een paar voorbeelden die bomenliefhebber Gerrit de Graaff tegenkwam op zijn reizen naar bijzondere bomen in de wereld. Zijn bijdrage hebben we aangevuld met enkele platen van anderen, die bij het aanschouwen van een boom 'in den vreemde' zo geïmponeerd waren dat ze de Bomenstichting dit ook wilden laten meebeleven. Wij zijn iedereen daarvoor zeer erkentelijk.

Aan de andere kant van de heg is het gras altijd groener. Maar toch vind ik het merkwaardig dat in ons land betrekkelijk weinig ruchtbaarheid aan monumentaal groen wordt gegeven. Niet iedereen heeft de kennis om het bijzondere van een exemplaar of een groep te onderkennen. We zijn niet allemaal dendroloog. Maar los daarvan: waarom speelt bij ons een oude boom geen rol meer in ons dagelijks bestaan en wordt hij niet meer gekoesterd en op handen gedragen? Zijn we er niet trots op, en waarom dan niet? Hebben we onze herkomst uit het oog verloren? Holland stamt immers af van Holzland, war houtland betekent. Of zijn we als handelsland alleen maar geïnteresseerd in de economische opbrengst?

Tekst en uitleg bij bomen vind je in ons land zelden. Bij de oudste boom, de Hollandse linde in Sambeek (gem. Boxmeer), is op initiatief van de gemeente een bord geplaatst. Prachtig! En dat vind je bij een paar andere bomen ook nog, vooral in Brabant, maar het aantal blijft beperkt. Te beperkt naar mijn gevoel. De Bomenstichting heeft zelf wel enige initiatieven ondernomen op dit punt, maar ook niet massaal. Laten we er nu een gezamenlijk initiatief van maken en de bijzondere bomen uit de anonimiteit halen! Ik ben benieuwd naar uw ideeën en voorstellen.

Frank Moens

In dit nummer

8 De eik als bron van het insectenleven

De zomereik is de meest drukbevolkte boom van ons land. Maar liefst vierhonderdvijftig verschillende soorten insecten hebben onderzoekers op zomereiken aangetroffen. Deze beestjes dienen op hun beurt weer tot voedsel van vele vogels. Leen Moraal, insectendeskundige, beschrijft de eik als een 'vijfsterrenrestaurant' in de voedselketen.

10 Jonge bomen zijn veel belangrijker dan oude

Kees Marsman, voormalig medewerker van de Botanische Tuinen van de Universiteit van Utrecht en dendroloog, pleit al jaren voor een landelijke, wettelijk geregelde bescherming van bomen. Is hij een roepen-de in de woestijn of krijgen zijn ideeën voet aan de grond? Florentine van Eeghen sprak met hem.

16 Berceau

Veel knip- en bindwerk is nodig voor een loofgang of berceau is gevormd. In ons land zijn enkele fraaie exemplaren te bezichtigen. In dit artikel een impressie van bestaande loofgangen en speciale aandacht voor de bijna één kilometer lange perenberceau in het Zuid-Hollandse Hendrik-Ido-Ambacht.

en verder ...

- Bestemmingsplan beschermt bomen 4
- Neemt ú deel aan de Breinstorm 'Diepgewortelde geldbomen'? 6
- Column: Feest 7
- Wereldbomen 12
- Mee- en tegenvallers bij toekenning projectsubsidies 14
- Standpunt: Eerst natuur, dan cultuur
- Kort nieuws 20
- Boeken 22
- Colofon 23
- Agenda 23
- Rijp & Groen 24

Op de omslag: Perenberceau in Hendrik-Ido-Ambacht.
foto: Peter Hol

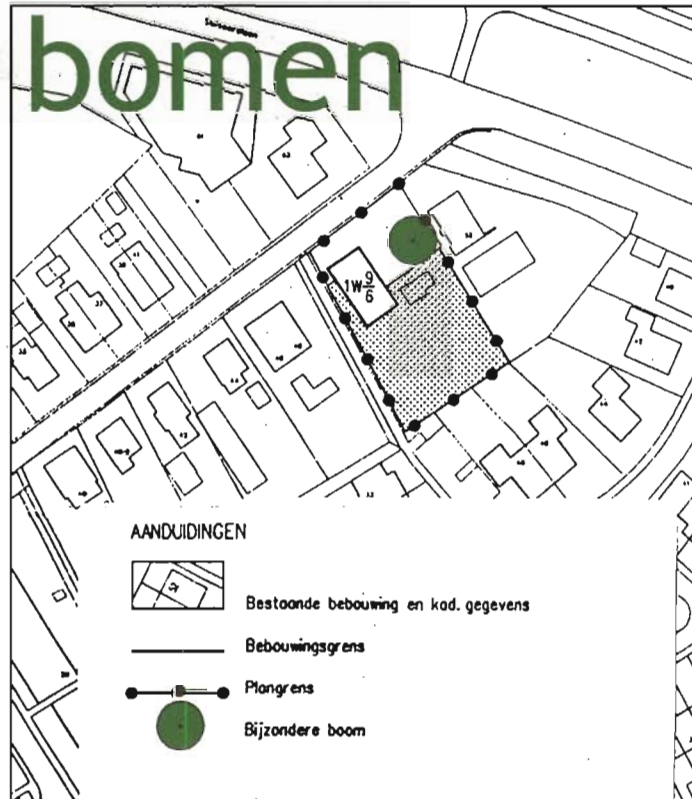
Bestemmingsplan beschermt bomen

Anton Dekker

Anton Dekker is bomenspecialist bij de gemeente Apeldoorn

In Apeldoorn staan - buiten bosverband in het stedelijk en landelijk gebied - vele monumentale, beeldbepalende, cultuurhistorisch en dendrologisch zeldzame waardevolle bomen. Door de toenemende bebouwendichtheid van het centrum, inbreidingsplannen en expansie van de stad dreigt het oude bomenbestand in het geding te komen. Het is dan ook de vraag hoe lang het groene imago van Apeldoorn behouden kan blijven.

In het vorige artikel werd ingegaan op het opnemen van bomen in een overzicht van 'bijzondere bomen'. Op basis van deze inventarisatie werd een nota geschreven (1991). Sinds de vaststelling door B en W van de inventarisatielijst in 1993 genieten deze bomen een bijzondere status. De gemeente gaat echter nog een stap verder in het beschermen van het monumentaal groen.

Apeldoorn zet bomen op de kaart

De gemeente Apeldoorn ontving vorig jaar van de Bomenstichting als eerste gemeente in het land een certificaat voor goed boombeleid. De Bomenstichting verstrekte deze waardering mede als afsluiting van het driejarige project 'Onderzoek gemeentelijk boombeleid'. In twee artikelen besteden we aandacht aan het boombeleid in Apeldoorn. Het eerste deel verscheen in Bomennieuws nummer één van dit jaar. In dit deel gaan we in op de mogelijkheden die bestemmingsplannen bieden om bomen te beschermen.

Bestemming 'boom'

Naast bestemmingen als bos- en parkstrook, erf, bos of natuurgebied staat inmiddels ook de bijzondere boom als aanduiding op de plankaart. De bijzondere bomen worden in het stedelijk gebied als cirkel op de plankaart gezet. In de planvoorschriften is aangegeven dat binnen een cirkel van 20 meter niet gebouwd mag worden.

Zo staat een grote paardekastanje op de bestemmingsplankaart 'partitiële herziening Welgelegen Noord' (zie kaartje).

Bomenbescherming een doorlopend proces

De bescherming van bijzondere bomen is niet eenvoudig en vereist alertheid en continu inspelen op nieuwe situaties. De taken van de afdeling Groen van de gemeente Apeldoorn om te komen tot een goede bescherming zijn hieronder samengevat:

- lijst monumentale/waardevolle bomen opstellen
- de bomenverordening aanpassen
- oprame bijzondere bomen in bestemmingsplannen
- link leggen met monumenten, groenstructuur, ecologische of landschapsplannen
- continueren publiciteit over bomen in huis-aan-huisbladen of krant
- bijdrage in onderhoud particuliere bomen
- particuliere bomen periodiek laten schouwen
- boomeigenaren aanschrijven en adviseren
- projectontwikkelaars aanschrijven (na realisering bouwplan niet aan bomen tornen)

Op deze wijze zijn al vele bijzondere bomen in partiële bestemmingsplanherzieningen op de kaart gekomen.

Er is een vrijstellingsmogelijkheid om af te wijken van die 20 meter en om tot vijf meter vanaf de stam te bouwen. Het is aan de afdeling Groen om te beoordelen of dichterbij een boom kan worden gebouwd dan volgens de voorschriften is toegestaan.

In het buitengebied worden de bomen alleen als stip op de plankaart aangegeven; ook hier zijn voorwaarden in de planvoorschriften opgenomen.

In de recente bestemmingsplannen is geen aanlegvergunning opgenomen, maar vanuit de Bomenverordening wordt de groeiplaats veilig gesteld. In geval van kap kan de plek met aanduiding boom weer worden gebruikt voor herplant. Hier is uiteraard ook binnen de twintig meter cirkel een schuifmogelijkheid. Planschadeclaims hebben zich als gevolg van beperkt grondgebruik nog niet voorgedaan. Inmiddels is een groot deel van de nieuwe bestemmingsplannen met de bijzondere bomen in het buitengebied van kracht. Naar schatting staat 20 - 30 % van het bijzondere bomenbestand binnen het stedelijk gebied nu op de plankaart.

Vigerende bouwbestemmingen

Ondanks de status 'bijzondere boom' is een dergelijke boom nog niet veilig gesteld, want in nog niet alle bestemmingsplannen, die nu van kracht zijn, is de hierboven omschreven bescherming geregeld. Dat zal pas gebeuren bij de wijziging van dat betreffende bestemmingsplan, maar dat kan nog een hele poos duren. Er staan in deze bestemmingsplannen bomen in bouwvlakken en deze bomen zijn dus bedreigd omdat daar nieuwbouw of uitbreidingen kunnen plaatsvinden. Een bouwvergunning, een gebonden beschikking, kan niet geweigerd worden als aan de eisen van ondermeer het bestemmingsplan is voldaan. Doorgaans valt met een projectontwikkelaar als de boom niet te ongelukkig staat nog wel te overleggen. Soms is kap echter niet te vermijden. In geval van het verlenen van een kapvergunning wordt compensatie of een herplantplicht opgelegd. Als basis wordt de alom bekende methode Raad gehanteerd.

Tenslotte

In de onlangs gewijzigde bomenverordening is een artikel over bijzondere bomen opgenomen. Dit artikel regelt onder andere dat wijzigingen in de lijst kunnen worden aangebracht, kapvergunningen alleen bij hoge uitzondering worden verleend en dat de boomeigenaar bij aanwijzing schriftelijk wordt geïnformeerd.

Zoals in dit en het vorige artikel is beschreven, probeert de gemeente Apeldoorn met diverse maatregelen tot een goede bescherming van haar bomenbestand te komen. In het kader is dit nog eens samengevat. De gemeente hoopt dat andere gemeenten hier hun voordeel mee kunnen doen, zodat uiteindelijk in ons hele land bijzondere bomen zo goed mogelijk beschermd worden.

De Plataaan blijft staaan!

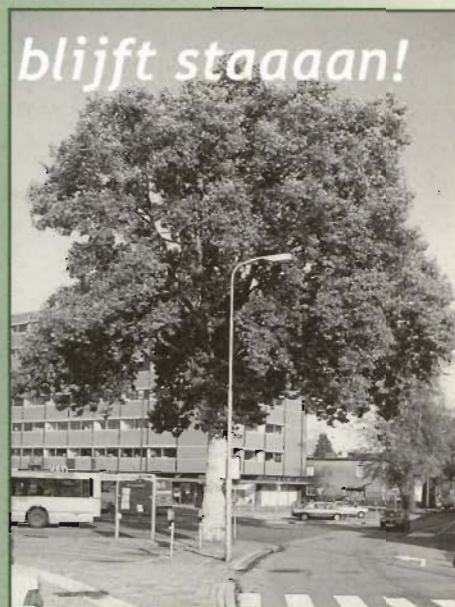
De laatste jaren is de Oosterse plataan bij het NS-station in Apeldoorn een veel gefotografeerde boom waaraan werd gesnuffeld, gemeten, waarin werd geboord en geprikt en die werd afgetast met geluids- en radargolven. Hoever gaat een boomonderzoek? Soms, gedwongen, heel ver. Een kort verhaal over een bijzondere boom die lang een onzekere tijd had.

De Plataaan blijft staaan!, dat riepen de actie- en milieugroepen toen begin jaren negentig al duidelijk werd dat de plataan nabij het station

onder druk kwam te staan door de nieuwbouwplannen. De nog goed ogende boom - ooit onderdeel van een parkachtige tuin aan het Sophiaplein - dateert van het eind van de 19e eeuw. Voor zover bekend staan in Apeldoorn maar twee Oosterse platanen (*Platanus orientalis*), dus voor de omgeving is deze heel bijzonder. In het nieuwe bestemmingsplan Station Noord kreeg de plataan een mooie cirkel van 20 meter op de plankaart. De boom kon dus blijven staan, totdat vorig jaar de projectorganisatie van de stationsomgeving de overlevingskans van de boom zeer gering achtte in verband met de verlaging van het maaiveld en de onontkoombare aanleg van twee grote nieuwe riolen aan beide zijden van het wortelstelsel. Het idee om de boom te kappen kwam voort uit eerdere onderzoeken in 1997. Toen was gebleken dat het met de beworteling slecht was gesteld, dat de stam van binnen door schimmels is aangetast en dat ook een eventuele verplanting er niet inzat. De media kregen lucht van de voorgenomen kap met het gevolg dat de boom, door actievoerders met spandoeken opgetuigd, op de voorpagina van de krant kwam te staan.

Nieuwe technieken ingezet

Opnieuw rees de vraag in hoeverre de wortels zouden worden beschadigd bij de aanlegwerkzaamheden. Op de markt verschenen geavanceerde apparatuur zoals de geluidstomograaf en de grondradar moesten uitsluitend geven. Er volgde een aanvullend onderzoek om de details van de wortels en de stam boven water te krijgen en die bleken positief te zijn! De stam is nog voldoende bruikbaar gebleken en op het geplande riooltracé binnen de kroonprojectie zaten geen noemenswaardige wortels. De plataan was gered! Inmiddels is het graafwerk in volle gang en is leuk om te zien dat het wortelpatroon overeenkomt met de beelden uit het radarrapport. Een deel van de groeiplaats wordt verbeterd met 100 kubieke meter lavabrokken met borengrond. Deze constructie is nodig voor een fundering van een rijbaan die vlak langs de boom loopt. De grond in het wortelstelsel wordt met perslucht losgemaakt en tevens voorzien van pijlers voor lucht en voeding. Na een lichte snoeibeurt moet de plataan er weer een flinke tijd tegen kunnen.

Oude situatie van de plataan op het Sophiaplein. foto: Anton Dekker

Dit artikel verscheen eerder in uitvoeriger vorm in het tijdschrift Groen, vakblad voor groen in stad en landschap (nr. 9 2000). Daarin werd op uitgebreide schaal aandacht besteed aan de afronding van het driejarige project 'Gemeentelijk boombeleid' van de Bomenstichting en het verschijnen van de publicatie 'Kiezen voor bomen, richtlijnen voor gemeentelijk boombeleid'.

Neemt ú deel aan de Breinstorm 'Diepgewortelde geldbomen'?

Cor Denneman

Zeker waar het natuurbehoud en natuurherstel betreft worden wij helaas in groeiende mate geconfronteerd met een steeds meer terugtrekkende overheid. Dat vertaalt zich steeds schrijnender in een afnemende subsidiestroom voor organisaties als de onze, die natuurbehoud en natuurherstel hoog in het vaandel hebben. Zo kunnen elementaire projecten van de Bomenstichting niet worden uitgevoerd, doordat zij een financiële bodem node ontberen.

Tijdens de bestuursvergadering van 10 april j.l. is dan ook indringend van gedachten gewisseld over de noodzaak om stapsgewijs minder afhankelijk te worden van overheidsmiddelen. Kortom: de Bomenstichting dient gaandeweg naar secundaire financiële bronnen om te zien.

Binnen dit denk- en doeproces wil het bestuur graag in toenemende mate pro-actieve stichtingsdeelnemers betrekken.

Vandaar deze oproep aan u om aan dit proces deel te nemen.

Met name zoekt het bestuur hiervoor mensen (m/v) die passie voor bomen paren aan creatieve kennis en kunde. Het gezond verstand dient te zegevieran. Essentieel is het zoeken en vinden van actieve hulp (zowel in pecunia als in natura) door betrokken particulieren en door betrouwbare bedrijven.

Onder leiding van bestuurslid Cor Denneman zal op woensdag 30 mei a.s. vanaf 14.00 tot 17.00 uur een primaire breinstorm plaatsvinden op het kantoor van de Bomenstichting, Oudegracht 201 bis te Utrecht. Centraal binnen deze eerste breinstorm staat de beantwoording van de hamvraag:

"Hoe kunnen nieuwe betrouwbare geldbronnen worden aangeboord om de Bomenstichting dieper te laten wortelen?"

Indien u meent over kennis en kunde te beschikken en een positieve bijdrage kunt en wilt leveren bij het inslaan van nieuwe (bos)paden meldt u zich dan uiterlijk maandag 28 mei a.s. aan bij Frank Moens. Dat kan:

- telefonisch 030-2340778
- per fax 030-2310331
- per e-mail bomenstichting@worldmail.nl

Na aanmelding ontvangt u een bevestiging en een routebeschrijving.

Feest?

21 Maart was het weer boomfeestdag.

Vroeger, toen er nog plaats was om bomen te planten, toen gebeurden er ieder voorjaar weer vreselijke dingen. Waarschijnlijk hebben velen daarbij ernstige boomfrustraties opgelopen.

Zo ergens in het voorjaar, als het hagelde en natte sneeuwbuien het zo koud en guur deden zijn, ja, dan was het boomplantdag.

Groepen schoolkinderen waren opgetrommeld om de kou te trotseren. Er moest een boom geplant worden en als het tegen zat, zelfs veel bomen. Klierige kinderen met paarse gezichten stonden dan in die natte buien te wachten tot een zo hoog mogelijke bekleder van waardigheid in auto met chauffeur het planterrein op kwam rijden. Afhankelijk van het resultaat van het gelobby van het gemeentebestuur kwam een gedeputeerde of een staatssecretaris een boom planten. Een minister zou voor het aanzien van het gemeentebestuur natuurlijk nog mooier zijn, maar een minister komt niet voor zo maar een boom. In ieder geval gold, hoe hoger de planter, hoe langer gewacht moest worden.

Soms kwam er niemand en moest de bomenwethouder zelf planten.

De delegatie van het gemeentebestuur bij de planterij was natuurlijk afgestemd op de belangrijkheid van de planter. Voor een gedeputeerde kwamen de bomenwethouder en de wethouder die wat van die planter gedaan moest zien te krijgen. Voor een staatssecretaris kwam het hele college van B & W. Soms kwamen er dan ook raadsleden, die wilden in de toekomst ook hoogwaardig planter worden. Als de bomenwethouder zelf moest planten, kwam niemand. Als het meezat de fotograaf van het gratis huis aan huisblad.

Welnu, het gelobby heeft deze keer succes gehad en de hoogwaardige planter arriveert.

Handen schudden, vriendelijk doen, laarzen voor de hoge planter aanreiken, een schop met feestlint geven en de planter kan van start. De kuil, door een deskun-

dig diensthoofd soms als plantgat aangeduid, is al gegraven. De boom staat al in die kuil en het hoge plantwerk houdt niet veel meer in dan wat geklungel met de versierde schop.

Nu de hooggeplaatste persoon de klus geklaard heeft, mag de jeugd van start. De hagelstenen vliegen om de oren en de hoogwaardigheden de auto's in. Verlaten, met alleen de kleumende meester als onprettig herkenningpunt, mogen de kinderen hun bomen planten.

Geen wonder dat je op zo'n manier een hekel aan bomen krijgt en die bomen gaat pesten, je wil voor de doorstane ellende natuurlijk wel wat terug hebben.

Dat kostte veel bomen en niet enkel jonge, daar moest verandering in komen. Dat bleek niet zo moeilijk, de boomplantdag werd boomfeestdag en kreeg een thema. Dat was een hele verbetering.

Boomfeestdag, een feest voor de boom? Dat moet kinderen aanspreken en hen op zijn minst de illusie geven dat het een kinderfeestdag zal worden. Nou komt dat veel gemeenten goed uit, want naarmate het aantal auto's, kinderen en honden toeneemt, vermindert het aantal plekken om een boom te kunnen planten.

In plaats van in de kou bomen te planten, worden kinderen natuureducatief, en voor deze dag boomeducatief, bezig gehouden. Dat kan op het droge, bij de kachel. Vast niet verkeerd, de jongelui krijgen op deze wijze waarschijnlijk meer begrip en aandacht voor bomen bijgebracht dan door dat gedrang van het gemeentebestuur rond een hoge pief.

Het zou kinderen bij moeten blijven, dat die boom daar, ja die grote op de hoek, nog ouder is dan je opa. Dat iemand 80 jaar geleden die boom heeft geplant. Als ze dan later zelf hoogwaardigheidsbekleder, wethouder, architect of projectontwikkelaar zijn, dan weten ze dat een boom eerst heel lang moet groeien. Dat je zuinig moet zijn op wat er is en dat je moet planten om er voor te zorgen dat er over 80 jaar ook wat is. Dat je sneller een hoogwaardigheid hebt dan een oude boom.

Het boomfeestthema voor dit jaar, bomen en wonen, biedt veel mogelijkheden een respectvolle behandeling van bomen waar te maken. In plaats van "die bomen staan in de weg, want er moeten woningen komen", misschien "wat een mooie bomen, daarbij zou ik willen wonen". Of: "daar komen woningen, daar moet ook plaats komen voor bomen."

Ik vrees dat er nog steeds plannenmakers zijn die zo'n akelige, koude boomplantdag hebben meegemaakt en dat juist dat de verklaring is voor het feit dat ze, nu ze groot zijn, nog steeds bomen pesten. Als deze verklaring juist is, dan geeft dat hoop. Immers de generatie boomfeestgangers komt er aan.

Douwe van der Heij

BOOMFEESTDAG
WONEN

De eik als bron van insectenleven

Leen G. Moraal

boven: De aardappelgal kan wel zo groot worden als een pingpongbal (foto: Alterra).
onder: De eikelboorder legt z'n eitjes in de jonge eikels.
midden: Eikendwergluizen leggen hun eitjes in ringen om zich heen.
geheel onder: Eikenkankerluizen leven in kolonies op jonge twijgen. Ze produceren de honingdauw waar mieren van profiteren.

Op bomen leven veel meer insecten dan op andere planten. Dat heeft te maken met de architectuur van de boom oftewel z'n grootte, vorm en structuur, die veel verschillende voedsel- en leefplekken oplevert. Daarnaast zijn bomen altijd aanwezig en vormen zij voor insecten een voorspelbare voedselbron. Dit heeft insecten de mogelijkheid geboden zich in de loop van de evolutie te specialiseren.

Sommige insecten hebben zich gespecialiseerd in het eten van bladeren, naalden, knoppen of zaden, andere hebben hun levenswijze aangepast aan dikke, of juist aan dunne stamdelen, twijgen of bladstelen. Een boom biedt behalve variatie in voedsel ook variatie in microklimaten: van zonnig tot schaduwrijk. Daarnaast leven bomen lang en bieden hun permanente bovengrondse delen een grote zekerheid van voedsel en gunstige mogelijkheden om te schuilen of te overwinteren.

De ene boom is de andere niet

In Nederland komen op de inlandse soorten als eik, wilg en berk veel meer insecten voor dan op de exoten zoals acacia, paardekastanje en plataan. Hierbij speelt het een grote rol of een boomgeslacht in de geologische geschiedenis al lang in een bepaald gebied aanwezig is of niet. Hoe langer een boom in een gebied voorkomt, hoe meer insectensoorten zich in de loop van de evolutie hebben kunnen aanpassen.

Ook de natuurlijke dichtheid van bomen is een belangrijke factor. Hoe meer individuen van een bepaalde soort in een gebied voorkomen,

des te meer insecten

soorten zich aan die soort zullen aanpassen. Zo worden de bossen in Rusland gedomineerd door sparren waarop zo'n 120 insectensoorten leven; dat is driemaal zoveel als in het sparrenarme Engeland met slechts 40 insectensoorten. Maar, in Engeland leven 285 insectensoorten op eik wat bijna tweemaal zoveel is als de 150 soorten in het eikenarme Rusland. Hetzelfde geldt ook voor wilg, linde, es en taxus want het aantal insecten hierop is voor Engeland en Rusland ongeveer hetzelfde. De verklaring is dat deze boomgeslachten weinig soortenrijk zijn en daarmee, taxonomisch gezien, in een isolement zitten. Door het beperkte aantal soorten waren er te weinig 'opstapjes' voor insecten om zich aan te passen. In onze streken zijn de acacia, de plataan en de paardekastanje arm aan insecten omdat van deze soorten van nature geen verwanten aanwezig zijn. Deze exoten kunnen bijna als 'steriel' beschouwd worden. Maar hoe langer ze hier zijn, hoe groter de kans is dat insecten ze ooit weten te koloniseren. Voorbeelden hiervan zijn de plataanvouwminnoot en zeer recent, de paardenkastanjeminneer die als een vliegende storm door Europa trok. Hoe anders is het met de insectenrijke inheemse populier, wilg en berk. Met name de zomereik is een bron van leven want hij levert voedsel voor bijna 300 insectensoorten. Op hun beurt vormen deze insecten weer een voedselbron voor sluipwespen en roofwantsen waardoor er in totaal 450 insectensoorten op de zomereik voorkomen.

Hout is slecht te verteren

In Nederland komen op een zomereik alleen al 47 insecten voor die gallen maken op bladeren, knoppen of twijgen, sommige zelfs op de bast, de wortels, de meeldraden en de eikels. Daarnaast herbergt de zomer-

eik veel sapzuigende insecten zoals bladluizen, wantsen en cicaden. Maar de meeste soorten, vooral vlinderrupsen en keverlarven, voeden zich met de voedselrijke bladeren. Hoewel 90% van de biomassa van een boom uit hout bestaat, zijn er maar heel weinig insecten die dit als een voedselbron gebruiken. Dat komt omdat hout geen hoogwaardige voedingsstoffen bevat. Dat is dan ook de reden dat houtboorders zoals de wilgenhoutrups of de gele houtrups, meerdere jaren nodig hebben om volwassen te worden. De zone net onder de schors is wel rijk aan voedingsstoffen en is het domein van bastkevers zoals de eikenspintkever en de eikenprachtkever.

Een race tegen de klok

De eik verweert zich tegen z'n belagers door chemische afweerstoffen te maken zoals looizuur. De concentraties in het blad stijgen in de loop van het groeiseizoen. Daarom zijn wintervlinders en de groene eikenbladroller al heel vroeg in het voorjaar actief. De knoppen beginnen nog maar net te schuiven of de pas uit het ei gekomen rupsjes wringen zich al in de knop. Het jonge blad is zacht en mals en kan gemakkelijk door de speldeknoopgrote rupsjes worden aangevreten. Dit jonge blad is zeer geschikt want het bevat veel eiwit en nog maar weinig looizuur. Ouder blad daarentegen is taai, bevat weinig eiwit en veel looizuur. Dit looizuur is schadelijk voor de rupsen want het remt de opname van eiwitten. Voor de rupsen betekent dit een race tegen de klok want ze moeten volgroeid zijn voordat de concentraties looizuur in de bladeren te hoog zijn.

Nadat de rupsen de boom hebben kaalgevreten en zijn verpopt, wordt eind juni het Sint-Janslot gevormd en enkele weken later staat de boom weer vol in het blad alsof er niets is gebeurd. Alleen aan de jaarring is later te zien dat het voor de eik een mager jaar was.

Ook de vogels profiteren

Rupsen van de kleine wintervlinder zijn het hoofdvoedsel voor jonge koolmezen. De oudervogels vliegen af en aan met de vaak overvloedig aanwezige groene rupsen die een gemakkelijk te vinden voedselbron zijn. Ook in een niet-plaagjaar zijn in een willekeurige eikenboom altijd insecten te vinden waarmee de jongen grootgebracht kunnen worden. In een omgeving met alleen platanen, acacia's en catalpa's valt voor een vogel daarentegen helemaal niets te halen.

Uittocht in de herfst

Als overwinteringsplaats hebben de takken en de stam de insecten weinig te bieden. Voordat het blad in de herfst begint te vallen, verlaten hordes insecten daarom de boom, om in de bodem beschutting te zoeken. In het voorjaar treedt het omgekeerde effect op en wordt de boom opnieuw door een stroom van insecten gekoloniseerd. Toch overwinteren sommige soorten op de boom. Mijten, dopluizen, sommige galwespen en vlindereitjes overwinteren op de takken.

In de schorsspleten van de dikke stamdelen kunnen spinnen en wantsen gevonden worden.

Mezen en boomklevers zoeken de boom af en peuteren overwinterende insecten achter de schors vandaan. De in de grond schuilende insecten dienen op hun beurt als winterkost voor merels en spitsmuizen.

van boven naar onder:

De gele houtrups ontwikkelt zich in de takken van een zomereik.

Larven van de eikenprachtkever onderbreken de sapstroom waardoor de boom het loodje legt.

De wapendrager kan looizuur verdragen en daardoor ouder blad van een zomereik verteren.

De kleine wintervlinder is een belangrijke voedselbron voor de koolmees.

foto's op deze bladzijden gemaakt door: A. van Frankenhuyzen, tenzij anders vermeld.

Leen G. Moraal is werkzaam bij Alterra te Wageningen tel. 0317-477881

Soms wordt het allemaal teveel

De eik is dan wel een bron van insectenleven maar dat is hij natuurlijk tegen wil en dank. Er zitten namelijk levensbedreigende kanten aan. Na enkele jaren van kaalvraat kan de boom ernstig verzwakken, zeker als er nog andere ongunstige omstandigheden optreden zoals droogte of juist vernatting. Hij kan dan door de eikenprachtkever worden aangetast en gedood. Als zo'n dode boom niet wordt weggehaald, maar mag blijven staan ja, dan profiteren weer heel andere legioenen insecten.

Jonge bomen zijn veel

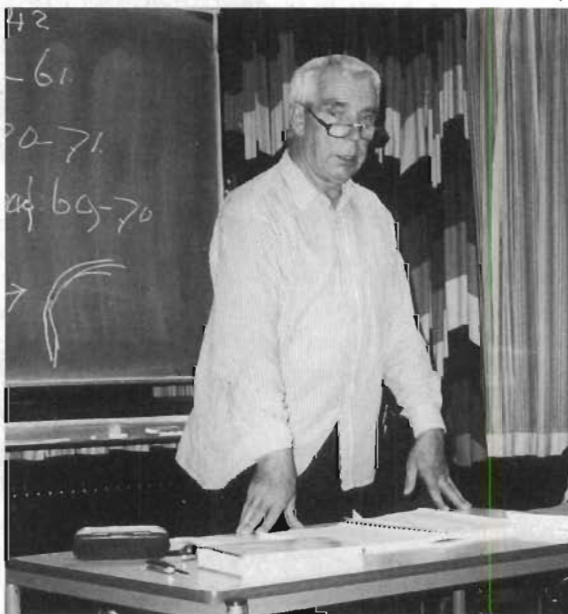
Gesprek met Kees Marsman

tekst Florentine van Eeghen.

Voor een gesprek met bomenexpert Kees Marsman (1930) zijn de zeldzame bomen van zijn woonplek, Landgoed Sandwijck in De Bilt, precies het juiste decor. Na een leven van natuur- en boombeheer en na vele natuurreizen is Kees ervan overtuigd geraakt dat een nieuwe bomenbeschermingswet de enige manier is om de bomen in ons land te beschermen. Vaak voelt hij zich een roepende in de woestijn, maar hij blijft doorzetten. "Als kleine jongen deed ik in de jaren '42-'45 koerierswerk voor het verzet en daardoor staan vrijheid van meningsuiting en persvrijheid bij mij hoog in het vaandel." **Verslag van een gesprek.**

Kees Marsman geeft jaarlijks cursussen in het herkennen van houtige gewassen.

Ik weet precies wanneer ik bomengek geworden ben. Het was in 1944, op Dolle Dinsdag toen de Engelsen bijna de Moerdijk over waren. Die middag kwam er een storm, zo'n korte, hevige zomerstorm van een kwartiertje. Ik zag een hele ris populieren omwaaien; in één keer waren alle grote bomen weg die in mijn leefomgeving stonden. Dat beeld van die populieren stond zo op mijn netvlies gegrift dat ik later, toen ik iets van bomen wist, kon zeggen dat het *Populus serotina* moet zijn geweest. Dat is een van de oudste populieren in ons land, die al omstreeks 1750 hier werd binnengebracht. *Populus robusta* is tegenwoordig veel belangrijker,

delijke halftrond groeien ze in rivier-begeleidende bossen. Ideaal dus voor ons, de helft van ons land is tenslotte rivierengebied. Als natuurbeheerder moet je dat niet op willen ruimen. Nu worden er eiken en essen geplant omdat het inheemse bomen zijn.

Problematiek van inheemse bomen

Het is mijn eerlijke mening dat de problematiek in het boombeheer is gestart op het moment dat academisch geschoolden zich ermee gingen bemoeien, omstreeks 1960. Voorheen was boombeheer het domein van de vakman die de praktijk kende en zich niet liet meeslepen door wilde theorieën. Het begrip 'inheems' is sommige natuurbeheerders zo naar het hoofd gestegen dat ze net amateurs lijken. Ik zeg: "Je moet je emoties bewaren voor de kerk of voor de concertzaal. Het is leuk om je te laten gaan, maar in je werk past dat niet". Even een rekensommetje om de waanzin van de 'exotenkoorts' uit te leggen: We hebben zeshonderd soorten loofbomen in Nederland en met cultivars meegerekend ongeveer tweeduizend. Daarvan zijn er honderdvijftig vrij algemeen en maar dertig inheems. Slechts vijf procent is dus inheems! Aanvankelijk leek het er op met die exotenkoorts dat vijftien procent van onze loofboomsoorten gesloopt zou moeten worden. Volgens dezelfde berekening zijn maar anderhalf procent van de naaldboomsoorten inheems. Zestien naaldboomsoorten zijn in onze flora opgenomen, zoals de *Thuja plicata* en *Chamaecyparis lawsoniana*. De Douglas, *Pseudotsuga menziesii* (vroeger *douglasii*), is in de provincie Utrecht massaal geroid.

"Je moet je emoties bewaren voor de kerk of voor de concertzaal. Het is leuk om je te laten gaan, maar in je werk past dat niet."

maar ook die wordt nu weer gepasseerd door nieuwe rassen. De populier is een belangrijke boomsoort, maar er gaan stemmen op om ze te rooien omdat ze niet inheems zouden zijn. Dat is onzin. Over het hele noor-

belangrijker dan oude

Oude landschappen

De opvattingen van natuurbeheerders zouden meer gebaseerd moeten zijn op de realiteit. Op dit ogenblik heeft men als doel om grootschalige, ecologische verbindingssystemen tot stand te brengen. Om dat te bereiken zou je de hele infrastructuur moeten opruimen. Men ziet ecologische verbindingen waar ze niet zijn en men projecteert ecologische verbindingen waar zij onmogelijk gerealiseerd kunnen worden. De oude landschappen willen herstellen leidt er soms toe dat bestaande natuur wordt opgeofferd om zodoende de 'ideale natuur' van honderden jaren geleden terug te krijgen. Dit gebeurt niet alleen in Nederland, maar overal. Ik noem dit 'het mondiale spel van collectieve vergissingen'. Het fenomeen boom is hiervan alleen een onderdeel. Als je de oude landschappen wilt bewaren als een soort museumstukken, dan moet je dat op de oude manier doen. In nieuwe natuur met machines werken zoals dat gebeurt met het machinaal verwijderen van boomstammen, daar veroorzaakt je een onvoorstelbare bodemverstoring mee. Plantensoorten die van een stabiele bodem houden zullen op den duur verdwijnen, en dat zijn de meeste. In de plaats daarvan ontstaat een ongewenste vegetatie van bramen en grote brandnetels, en de groeimogelijkheden voor bomen verslechteren. Ook het machinaal graven van petgaten is uit den boze. De oorspronkelijke gaten, kanaalachtige sleuven, bleven over na het winnen van laagveen. Door de groei van waterplanten verlandde het water, het werd trilveen dat plaats maakte voor elzenbroekbos en berkenbroekbos. Die bossen hebben ze verwijderd om de oude petgaten weer terug te krijgen. Dat vind ik klinkklare onzin. Je moet de natuurgegevens van nu accepteren. Het is een agro-urbane natuur, die zich onder invloed van de stad en de moderne landbouw kan handhaven.

Bomenbeschermingswet

Er wordt anno 2001 veel meer gekapt dan in de jaren '60/'70 van de vorige eeuw. Als de mensen van de Bomenstichting dat tegenspreken, moeten ze mij met harde cijfers het tegendeel bewijzen. Negentig procent van de houtkap vindt plaats in de buitengebieden, onder de vleugels van de Boswet. De drie grote boombeheerders, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Provinciale landschappen, kunnen samen met de talloze kleinere beheerders onder de Boswet hun gang gaan. Het is de Boswet die aangepast zou moeten worden of veranderd in een bomenbeschermingswet (de BBW). In de bomenbeschermingswet die ik voor ogen

heb, zouden de verschillende kappraktijken worden opgenomen die in Nederland bestaan. Voor bomenkap zijn slechts drie criteria. Allereerst het kappen voor de houtproductie, die dan alleen wordt toegestaan in bossen die speciaal daarvoor zijn aangelegd. Er wordt dan niet meer gekapt in multifunctionele bossen, zoals dat nu gebeurt op landgoederen. Ten tweede is het altijd toegestaan om bomen te kappen in verband met de veiligheid van het verkeer en van wandelaars. Daar kan niets op tegen zijn, hoewel het in de praktijk moeilijk controleerbaar is. Ten derde zijn er bomen die zo oud en ziek zijn dat ze weg moeten. Dat moet je zien als een soort euthanasie. Op een bepaald moment is het ethisch verantwoord dat ze gekapt en vervangen worden.

Bomenstichting

Het streven van de Bomenstichting om monumentale bomen te beschermen is goed bedoeld, maar in feite is het zo dat jonge bomen veel belangrijker zijn. Het zijn juist de bomen jonger dan vijftig jaar die massaal worden gekapt, bijvoorbeeld in onze naoorlogse woonwijken. Denk er aan dat negentig procent van de houtkap nu buiten het aandachtsgebied van de Bomenstichting valt. Daarom is mijn advies aan de Bomenstichting om

... Het zijn juist de bomen jonger dan **vijftig jaar** die massaal worden gekapt, bijvoorbeeld in onze naoorlogse woonwijken.

het belang van de monumentale bomen niet te overschatten. Ze vertegenwoordigen nog geen duizendste van de rest.

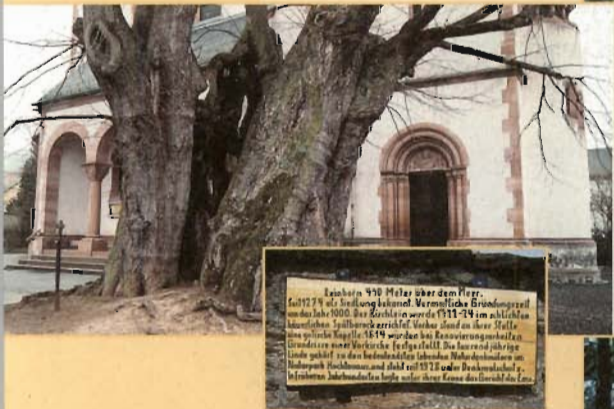
In principe zou de Bomenstichting het instrument kunnen zijn om een procedure te starten die moet leiden tot een bomenbeschermingswet. In het begin zal er tegenwerking zijn, dat was ook zo bij de jachtwet. In het begin werd je uitgelachen als je de jacht aan banden wilde leggen, nu is de jachtwet geheel geaccepteerd. Op den duur zal een bomenbeschermingswet een klein onderdeel zijn van een mondiale regeling ter bescherming van bossen en bomen. Dat is een politieke kwestie en er zal dus een politiek spel moeten worden gespeeld. Hiertoe zou de Bomenstichting zich een professioneel en commercieel pakje aan moeten meten. Dan wordt zij geloofwaardiger. Het sentiment moet overboord en er moet nuchter, met harde cijfers worden gewerkt.

Wereldbomen

Tussen de plaatsen Siegen en Limburg in Duitsland ligt het dorp Langendernbach. Bij de kerk staat de eeuwenoude 'Kirchenlinde'. De stam die niet meer helemaal is gesloten, heeft een omtrek van ruim elf meter. De boom en de kerk zijn van verre te zien. Het bord bij de linde vermeldt de ouderdom: duizend jaar. Het zou best kunnen!

Bijna ongeacht uw vakantiebestemming is het mogelijk bijzondere bomen te bezoeken en velen van u doen dat ook. Niet alleen in eigen land is er van alles aan monumentaal groen te vinden, maar uiteraard ook in andere landen en werelddelen staan zeer bezienswaardige exemplaren. Veel van deze bijzondere bomen zijn voorzien van een bord met daarop de beschrijving en de geschiedenis van de boom. Een gebruik dat in ons land navolging verdient.

De redactie krijgt met regelmaat foto's en dia's toegezonden van bijzondere bomen in verre landen. In elke editie van Bomennieuws het afgelopen jaar toonden we daar iets van en dat blijven we volhouden zolang u ons van foto's blijft voorzien. Deze twee bladzijden tonen wat er zoal op de wereld is te vinden. Het is een willekeurige greep uit het omvangrijke archief van Gerrit de Graaff, die samen met zijn vrouw vrijwel alle continenten afreisde om de meest bijzondere exemplaren te bezoeken. Verder hebben we enkele afbeeldingen van andere Bomennieuwslezers opgenomen.

Een grootbladige linde met een bord erbij in de omgeving van Perstejn in Tsjechië.

De beroemde Robin Hood Eik in Sherwood Forest in Midden-Engeland. In de omgeving zijn nog meer van die reuzen te vinden. Volgens het bord bij de boom betreft het 'The Major Oak', ongeveer 800 jaar oud.

boven:
Monumentale peer in de Kompanjijstuijn in Kaapstad. De peer is ingevoerd uit Nederland en geplant door Jan van Riebeeck.
foto's: Herman Berteler

links:
Mammoetbomen in het Sequoia National Park in Californië. De grootste bomen in dit park zijn allemaal vernoemd naar een Amerikaanse grootheid uit het verleden, zoals deze General Sherman.
foto: Zita Koot

Wereldbomenboeken in Europa

Er zijn talloze beschrijvende boeken over bomen en boomsoorten in de handel; de mooiste zijn wel de boeken met beschrijvingen van de grootste, dikste, hoogste en oudste exemplaren. Het welbekende Nederlandse standaardwerk op dit vlak is uitgegeven door Boom/Bomenstichting, van de auteur Gerrit de Graaff en heet **MONUMENTALE BOMEN IN NEDERLAND** (ISBN 90-5352-111-9). Daarnaast zijn er nog een aantal van dergelijke boeken in de ons omringende landen verschenen.

Een fraaie uitgave is het Frans-Engelse: **LA ROUTE VERS LES ARBRES LES PLUS HAUTS/LARGES/MILLÉNAIRES** (The road to the tallest/largest/millenary trees) van Serge Pey. Dit driedelige werk uit 1995 bevat per deel 75 bomen uit de gehele wereld. Het aardige is dat per boom een kaartje is afgedrukt zodat u de boom op vakantie ook makkelijk kunt gaan bezoeken.

Dichter bij huis zijn twee uitgaven uit België: **GÉANTS AU PIED D'ARGILE** (ISBN 1993-6760-02), uitgegeven door het Waalse ministerie voor Natuur en Bos en het Nederlandstalige **BOMEN IN BELGIË** (uitgeverij Spoelberg – Artois, ISBN 1992-6535-02) dat een uitgebreide dendrologische (en mooi geïllustreerde) inventarisatie van 1987 tot 1992 is.

Ook Franstalig is het Luxemburgse: **ARBRES REMARQUABLES DU GRAND-DUCHÉ DE LUXEMBOURG**, uitgegeven door de Administration des Eaux et Forêts. Een beknopt boekje dat in 170 pagina's langs bijzondere bomen in het Groothertogdom gaat.

In 1981 verscheen bij onze oosterburen (toen nog West-Duitsland): **UNSERE BAUMVETERANEN** Landbuch-Verlag, Hannover, ISBN 3-7842-0247-0). Dit op groot formaat uitgebrachte boek behandelt per deelstaat de bijzondere grote en oude bomen zoals: Die vermutlich älteste Linde Deutschlands zu Staffelstein (Bayern) en Die dicke Eichen bei Albshausen (Hessen).

Tot slot: van recente datum (1998) is het Engelse **TREE HERITAGE OF BRITAIN AND IRELAND; A guide to the Famous Trees of Britain and Ireland** van de hand van Andrew Morton (Swan Hill Press, ISBN 1-85310-559-7). In dit boek is er veel aandacht voor de historische aspecten van beroemde bomen en er staan, naast veel foto's ook een aantal handige topografische kaartjes in om de bomen snel op te kunnen zoeken.

Al deze boeken, hoe fraai ook, hebben echter één nadeel: de meeste passen niet in de rugzak!

Rob van Doesburg

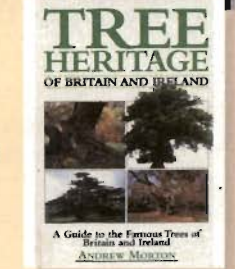
In Ierland staat op het landgoed Charleville Castle in Tullamore, Offaly County deze majestueuze zomereik, beter bekend als de King's Oak. Volgens de overlevering moet de boom 450 jaar oud zijn. De stamomtrek is ongeveer 8 meter. Een zware zijtak groeit parallel aan de grond en is ruim 25 meter lang.
foto: Hanneke de Bruijn

De dikste eik van Engeland staat op een landgoed bij het dorp Nonnington, ongeveer vijftien kilometer ten zuiden van Canterbury in Zuid-Engeland.

De dikste baobab van Afrika staat in het vroegere thuisland Venda, in het noorden van Zuid-Afrika. Een bezoek aan deze boom is mooi te combineren met een tocht door het Kruger National Park. Het bord vermeldt dat de 'Big Tree' wel 3000 jaar oud is en dat hij een stamomtrek heeft van 43 meter.

Mee- en tegenvallers bij toekenning projectsubsidies

Marjan van Elstrand

De Bomenstichting heeft voor het jaar 2001 bij het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) subsidie voor vier projecten aangevraagd, in het kader van de regeling Versterking Maatschappelijke Betekenis Natuur (VMBN). Projectfinanciering stelt ons niet alleen in staat om extra onderzoek en andere klussen te doen naast het gewone werk, maar ook om de overheadkosten te financieren, die een wezenlijk onderdeel van onze begroting vormen. Van de aangevraagde projecten is er slechts één gehonoreerd, namelijk het project Versterking Regionale Activiteiten. We zijn natuurlijk blij met dit ene project, maar het afwijzen van de overige projecten betekent wel een financiële tegenvaller. Daardoor worden we gedwongen meer tijd te steken in het zoeken naar alternatieve vormen van financiering, tijd die we liever aan het gewone werk besteden.

Versterking Regionale Activiteiten, een nieuw project

Omdat wij een landelijke organisatie zijn, is het voor ons moeilijk om voldoende grip te hebben op de gebeurtenissen rond bomen, die zich immers op lokaal niveau afspelen. Naast de zeer waardevolle inzet van onze 75 contactpersonen kunnen wij nog flink wat steun gebruiken. De Bomenstichting gaat daarom contact zoeken met lokale belangengroepen, die (ook) met bomen bezig zijn. We gaan die groepen, waar nodig, onze kennis en informatie aanbieden. De bedoeling is dat er zo een netwerk ontstaat van mensen en groepen, die als volwaardig gesprekspartner van de gemeenten kunnen optreden in alle situaties rond bomen. U hoort hier later meer over.

Jaarverslag 6e lustrumjaar Bomenstichting

Het verslag van het jaar 2000, het 6e lustrum van de Bomenstichting, is gereed en gratis opvraagbaar bij het secretariaat. U kunt dit doen per:
e-mail: bomenstichting@worldmail.nl, per fax: 030-2310331 of per telefoon: 030-2340778

Iepenhelpdesk afgewezen

Onze inspanningen om de iep te behouden voor Nederland hebben vruchten afgeworpen, want de Iepenwacht® wint terrein in de kustprovincies. Toch meenden we nog niet klaar te zijn, omdat er nog steeds enorm veel behoefte is aan voorlichting, advies en coördinatie van alle activiteiten. Daarom dienden we bij het ministerie hiervoor een subsidieverzoek in. Het ministerie denkt er kennelijk anders over en wees onze projectaanvraag af. Dat betekent onder meer dat de Bomenstichting afscheid heeft moeten nemen van Luc Deckers, die bijna 6 jaar lang de iepenspecialist van de stichting was. Gelukkig doet Luc nog een en ander op vrijwillige basis, maar dat is natuurlijk niet lang vol te houden. We hopen dat hij zijn kennis kan gaan inzetten voor de Iepenwacht®.

Ruimte voor Bomen afgewezen

Vorig jaar werd met hulp van de donateurs en het ministerie een start gemaakt met het opsporen van voor bomen gunstige ontwikkelingen in de stedebouw. We willen met deze gegevens proberen om die vakwereld binnen te komen en ze te beïnvloeden. Dit jaar werd de aanvraag voor het tweede jaar tot onze verbazing niet gehonoreerd. We bezinnen ons op de voortzetting van het project door op zoek te gaan naar alternatieve financieringsbronnen.

Bomenfonds en Bomenschouw tot 2005 geregeld

Tot slot nog een positief bericht. Dit voorjaar hebben we een samenwerkingsovereenkomst gesloten met het Ministerie van LNV voor de afronding van de eerste schouwronde van het register van Monumentale Bomen. Sinds 1991 draagt het Ministerie bij in de uitvoering van dit omvangrijke project. Door allerlei veranderingen in subsidieregels was een goede, nieuwe afspraak gewenst. Deze is onlangs definitief bekrachtigd door de beide handtekeningen van de heer mr. G.B. Raaphorst, directeur Natuur van LNV en van Marjan van Elstrand, directeur van de Bomenstichting onder de overeenkomst. Afspraak is dat de Bomenstichting tot en met 2004 de tijd krijgt om het schouwen van alle geregistreerde monumentale bomen te realiseren.

s t a n d p u n t

Bomen 'zijn' natuur, maar door hun verschijning en lange levensduur passen ze perfect in onze cultuur. Soms zijn ze zelfs zozeer onderdeel van de menselijke samenleving, dat je zou vergeten dat ze leven. En leven geven. Dat werk kunnen ze ook best in stilte doen, zonder onze erkenning. Tot er een conflict ontstaat tussen cultuur en natuur. Zodra een boom als cultuurelement niet meer past in de samenleving is het goed aan de natuurfuncties te denken en je af te vragen of we die ook kunnen missen.

Er worden in Nederland miljarden besteed aan behoud en restauratie van cultuurhistorische elementen. Ik heb geen harde cijfers, maar het zou me niet verbazen als er aan behoud en beheer van natuur(historie) veel minder

Wat is nou belangrijker: de natuurfunctie of de cultuurfunctie? Meestal doet dat er niet toe en vervult de boom beide. Er zijn echter situaties, waarin we moeten kiezen. Ik geef enkele voorbeelden. Een boom staat op een drukbezocht plein en zit vol schimmels. Deskundigen hebben hem onderzocht en verklaard dat hij ieder moment af kan breken. Zo'n boom is een natuurmonument in z'n eentje, maar zal op die plek toch het veld moeten ruimen, want hij is gevaarlijk geworden. Mensen nemen ons wel eens kwalijk dat we niet opkomen voor het behoud van die boom, maar soms is dat niet reëel. We willen geen mensenlevens op ons geweten hebben. Als zo'n zelfde boom op een landgoed staat, kiezen we voor de boom. Onze reactie: kun je het wandelpad niet verleggen? Als hij dan aan-

EERST NATUUR, DAN CULTUUR

Marjan van Elstrand

wordt besteed. De vraag is, of dat terecht is. Natuur bestaat immers uit levende organismen met een eigen recht op leven. Daarnaast is biodiversiteit, de verscheidenheid in de natuur een levensvoorwaarde voor mensen.

Bomen staan een beetje tussen natuur en cultuur in. Het zijn verbazingwekkende levende 'wezens', die groter en ouder worden dan enig ander organisme. Bovendien scheppen ze voorwaarden voor andere levende organismen zoals schaduwplanten, (korst)mossen, vogels, vleermuizen, eekhoorns, schimmels. Zonder bomen zou Nederland een heel groot deel van zijn natuur verliezen. Maar zonder bomen zou ons land ook een ander land zijn voor de mensen. We hebben ons land niet voor niets altijd 'versierd' met bomen: we zijn ermee verbonden door alle nuttige functies, zoals houtproductie, windvang en vormgeving. Daarnaast zijn er oude banden, zoals die in het boek 'Bomen en Mensen' worden beschreven.

voert dat dat pad vanouds op die plek loopt, kunnen we daar weinig begrip voor opbrengen.

Nog duidelijker is de keuze voor de natuurfunctie, als het gaat om de renovatie van lanen en parken. Als de cultuur bepaalt, dat een oude, afgetakelde laan moet worden verjongd, kiest de Bomenstichting voor de natuurfunctie van de oude bomen. Ook een park, dat in oude luister moet worden hersteld, zal het zonder onze steun moeten doen als de

plannenmakers veilige, oude bomen willen opofferen aan het ontwerp.

De conclusie: als de Bomenstichting moet kiezen voor de natuur- of cultuurfuncties van bomen kiezen we, tenzij er gevaar voor mensenlevens in het spel is, voor de natuurfuncties, voor het leven.

s t a n d p u n t

Berceaus

boven:
De Groene
Bedstee op
landgoed
Mariëndaal
(gem. Renkum).

rechts:
Beukenberceau
bij kasteel
Weldam
(Markelo)

Historie en sortiment

Frank Moens

Een berceau is een 'met loofgewelf overdekt wandelpad', is de omschrijving die de Van Dale geeft. Het aanplanten van een berceau was vooral in de 18e eeuw populair in de tuinarchitectuur. Aan weerszijden van een pad werden op korte afstand van elkaar bomen neergezet. Deze werden in de loop van tientallen jaren zo gesnoeid dat er een boog ontstond. Ook gebeurde het dat er eerst een houten of metalen frame werd gemaakt, waarlangs de bomen vervolgens werden geleid. Nadat er een goed gesloten geheel was ontstaan, kon men met een jaarlijkse snoeibeurt volstaan.

Berceaus in redelijke tot goede staat:

loofbomen

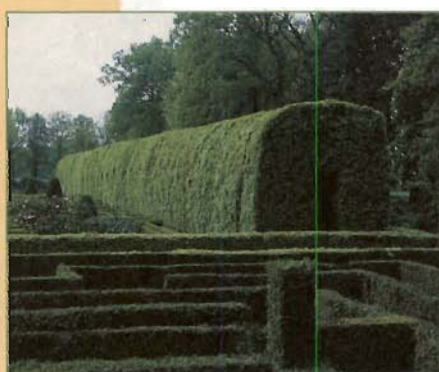
't Laantje – Wijchen (linde)
Baarnsche Bosch – Baarn (eik en beuk)
De Lind – Oisterwijk (linde)
Het Loo – Apeldoorn (beuk)
Huis Joppe - Gorssel (beuk)
Gouden Handen – Bergh (haagbeuk)
Kasteel Arcen – Arcen (haagbeuk)
Kasteel Het Nijenhuis – Heino (beuk)
Kasteel Nijenrode – Breukelen (linde)
Kasteel Weldam – Markelo (beuk)
Landgoed de Braak – Eelde (beuk)
Landgoed De Utrecht – Hilvarenbeek
(Rhododendron) *niet toegankelijk*
Landgoed De Wiersse – Vorden (beuk)
Landgoed Wildenborch – Vorden (beuk)
Landgoed Mariëndaal – Renkum (beuk)

fruitbomen

Marienburg - 's Hertogenbosch (peer)
Menkemaborg - Uithuizen (peer)
Perenlaantje – Hendrik-Ido-Ambacht (peer)
Queeckhoven – Breukelen (peer) *niet toegankelijk*
Ursulinenklooster – Grubbenvorst (peer)

In principe kan van elke soort een boog worden gemaakt, mits deze een jaarlijkse snoei verdraagt. Zo heeft men in Bodnant (Noord-Wales) een tunnel van goudenregen gerealiseerd. Tijdens de bloei moet dit een lust voor het oog zijn. De gewone beuk (*Fagus sylvatica*) en de haagbeuk (*Carpinus betulus*) werden in ons land het meest gebruikt. Ook linden en eiken voldeden redelijk, maar werden minder toegepast. Het voordeel van beuk is dat deze soort in de winter her blad lang vasthoudt, waardoor de boogvorm ook in dit jaargetijde goed wordt benadrukt. Onder de vruchtbomen waren vooral peren populair, omdat ze zich makkelijk laten leiden. In het artikel op deze bladzijde kunt u daar meer over lezen.

Wilt u zelf een loofgang(etje) maken, let dan bij de aanschaf van fruitrassen op de onderlinge bestuiving. Doet u dit niet dan is de kans op een rijke vruchtdracht in de toekomst een stuk kleiner. Stichting Landschapsbeheer Nederland (in Utrecht) heeft het boekje 'Hoogstam- vruchtbomen' uitgegeven waarin een overzicht van de onderlinge bestuiving is opgenomen.

Het jaarlijkse onderhoud is groot en tegenwoordig een kostbare aangelegenheid. Misschien heeft dat vele berceau-eigenaren opgebroken. Van de honderden berceaus zijn er tegenwoordig nog maar slechts enkele tientallen over. Het lijstje op deze bladzijde geeft een

overzicht van nog in redelijke tot uitstekende staat verkerende loofgangen die allemaal bij de Bomenstichting in het Landelijk Register van Monumentale bomen zijn opgenomen. Volledig is het niet maar het geeft wel een goed beeld van de meest belangrijke berceaus in ons land.

Hendrik-Ido-Ambacht heeft iets bijzonders: het Perenlaantje. Er zijn plannen om in de omgeving van het Perenlaantje een nieuwe woonwijk te bouwen. Daarom zijn er voorstellen gedaan om dit bijzondere landschappelijke element een bijzondere plaats te geven in de nieuwe wijk Volgerlanden. Hiervoor is het onderzoek gedaan en zijn bevindingen en de noodzakelijke maatregelen op papier gezet. De renovatie zal in 2001 moeten plaatsvinden. Een goed beheersplan voor dit laantje is voor zijn toekomst van groot belang.

Van der Giesen is het Perenlaantje jaarlijks handmatig gesnoeid door een aantal mensen, die er meerdere weken mee bezig waren. De peren bloeien in het voorjaar als het blad nog rot ontwikkeling moet komen. Bij goede snoei is de bloei dan ook overdadig en verspreid over de gehele overkoepeling.

Met loofgewelf overdekt wandelpad

Het Perenlaantje is niet de goede naam. Door zijn overkoepelende vorm moet men spreken van een perenberceau, welke te vergelijken is

Langste perenberceau van Nederland krijgt betere bescherming

Peter Hol

In 1922 is het Perenlaantje aangelegd door de heer Speelman. Toentertijd stond het in de volksmond bekend als 'de Bogen van Speelman'. Het vormde een hoofdas door een groot fruitbomencomplex met een bedrijfsgebouw aan de Vrouwgelenweg. De fruitbomen waren hoogstammen. Deze arbeidsintensieve boomvorm was aan het begin van de twintigste eeuw heel algemeen. Wel bijzonder was dat het Perenlaantje is aangelegd over een smalspoorlijn van bijna een kilometer lengte waarover het geoogste fruit met lorries werd vervoerd. Gezien de grootte van het fruitperceel is een spoorlijntje op zich zelf al bijzonder. Het idee kwam voort uit de groenteteelt, die op meerdere plaatsen aan de Vrouwgelenweg werd bedreven.

Men kan stellen dat de heer Speelman een echte fruitboer was, gezien zijn vorm van mechanisatie en zijn liefhebberij in het creëren en onderhouden van het Perenlaantje. Zijn grote liefde was het relen van peren, in het bijzonder het soort Doyenne du Comice. Ook konden door de overkoepeling van een transportweg vele tonnen extra fruit worden geoogst.

Het spoorlijntje is in 1948 verwijderd en heeft plaatsgemaakt voor een koolaspad. De smid uit Zwijndrecht heeft in 1958 de bedrading en bogen vernieuwd. In de periode dat het laantje eigendom was van de heer Middendorff is het pad met gras ingezaaid. In deze periode is het Perenlaantje verwaarloosd. Door de teruggang van de fruitprijzen en de in 1970 ingestelde subsidie op het rooien van hoogstambomen, zijn op het perceel aan de Vrouwgelenweg veel hoogstambomen verwijderd.

De plantafstand van de perenberceau is gemiddeld zo'n 80 centimeter. Over een lengte van 980 meter zijn er ongeveer 2200 stuks peren geplant in een zestal soorten. De volgende soorten zijn op dit moment bekend: Triomphe de Vienne, Conférence, Williams, Maagdenpeer en mogelijk de Bonne Louise d'Avranches en Clapp's Favourite.

In de periode dat het terrein bezit was van de familie

met de beukenberceau in bijvoorbeeld de tuinen van het paleis het Loo in Apeldoorn. De gemeente heeft de percelen waarop het laantje staat in 2000 aangekocht van T.S. Agro-Products Im-Export BV.

Deze instantie heeft half negentiger jaren voor het laatst onderhoud aan het perenlaantje uitgevoerd. Het Perenlaantje is in 2000 opgenomen in de bomenlijst van waardevolle bomen in de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht. Dit betekent dat deze perenbomen moeten blijven bestaan en goed onderhouden moeten worden. De reden van het plaatsen op de lijst is dat deze vorm van leiperen uniek is in Nederland. In Nederland zijn er maar enkele van dergelijke berceaux, o.a. in Breukelen (Queeckhoven) en in Uithuizen (Menkemaborg). Met de lengte van 980 meter is het laantje de langste perenberceau van Nederland. Dit belangrijke cultuurhistorische erfgoed is in 1990 nog gerestaureerd. Vanuit de Bomenstichting is belangstelling getoond. De perenberceau staat nu dan ook op de lijst van Nederlandse Monumentale Bomen.

Herstelwerk noodzakelijk

We kunnen stellen dat bij verwijdering van de perenberceau een groot cultuurhistorisch en monumentaal erfgoed verloren zou gaan. Tijdens een inspectie begin vorig jaar is geconstateerd dat de stalen bogen aan vervanging toe zijn en dat ook de bedrading moet worden vernieuwd. Op een aantal plaatsen zullen dode bomen moeten worden vervangen. Tevens moeten de bestaande bomen grondig worden gesnoeid en na plaatsing van de stalen constructie opnieuw worden vastgezet aan de bedrading. Dit voorjaar heeft er weer een grondige snoeibeurt plaatsgevonden, maar de noodzakelijke grote herstelwerkzaamheden wachten nog op voldoende beschikbare financiën.

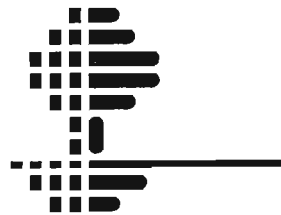
De 980 meter lange perenberceau in Hendrik-Ido-Ambacht.

foto: Peter Hol

Peter Hol is fotograaf en medewerker van de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht

DE JUISTE ZORG VOOR BOMEN

VAN JAARVELD / VAN SCHERPENZEEL
BOOMTOTAALZORG

Overeind 42, 3998 JB SCHALKWIJK
Telefoon: (030) 601 18 80
Fax: (030) 601 23 66
www.boomtotaalzorg.nl

**INVENTARISATIE EN BEHEERSPLANNEN
ONDERZOEK EN ADVIES
BOOMVERPLANTING, VERZORGING, VELLING
GROEIPLAATSVERBETERING**

TRAININGEN

INSTRUCTIES

LEVERING VAN: KLIM- EN VERANKERINGSMATERIALEN, BOOMKOKERS.

ARBORI-ARNHEM, Leen Hoogstad: Vredesteinsestraat 4 6665 LG Driel Tel: 026-4722718 Fax: 026-4723823 AutoTel: 06-53752665

DE DROOM VAN ELKE BOOM

IMPULSHAMER

BOOMROOSTERS

BOOMBEMESTING

BESCHERMING

I.T.S. LEVERT

BOOMONDERZOEKSPARATUUR:

- Impulshamer
- Resistograaf
- Fractometer
- Aanwasboor
- Penetrograaf
- Zuurstofmeter

STANDPLAATSINRICHTING:

- BELUchtingsystemen ®
- VENTIlatiesystemen ®
- Airea tube ®
- WALU roosters
- Kroonverankering

STANDPLAATSVERBETERING:

- Høkan
- Algihum
- Dendrovorm ®
- Dendromix ®
- Bomenzand

ANTIWORTELFOLIE DENDRO R.B. ®

- ALS WORTELSCHERM BIJ:
- verhardingen
 - kabel- en leidingsystemen

Bezoek ook onze website: www.ctn-its.nl

I.T.S. - INTERNATIONAL TREE SERVICE

C.T.N. Civiele Techniek Nederland B.V.
Postbus 247
7240 AE Lochem

Tel. 0573-298700
Fax. 0573-257683
E-mail: info@ctn-its.nl

NATIONALE BOMENBANK BV
Specialist in het onderhoud van bomen

Postbus 4, 2970 AA Bleskensgraaf
Telefoon (0184) 698989 Telefax (0184) 698990

Vestiging Beek, Limburg
Telefoon (046) 4361593 Telefax (046) 4361594

E-mail: nationale@bomenbank.nl Internet:
www.bomenbank.nl

**Te koop
gevraagd:**

**Populieren- en
iepenstammen**

(iepenstammen)
t.b.v. zinkers
voor de
visserij-industrie
in Noorwegen

Rondhouthandel-Bomenrooibedrijf

v.d. Horst bv

Rolderstraat 27,
7849 PB De Kiel
Telefoon: 0591 - 382202
Fax: 0591 - 381910,
Autotel. 06 - 50501936

Afdeling boomverzorging

- snoeien van bomen d.m.v. klimtechnieken en met inzet van 2 eigen hoogwerkers.
- standplaatsverbeteringen d.m.v. aanbrengen bomenzand en beluchtingen/bemestingen onder hoge druk.
- onderzoek en rapportages
- leveranties bomenzand
- boomverplantingen met newmanframe

**VAN HELVOIRT
GROENPROJECTEN BV**

• oisterwijksebaan 8A • 5056 RD berkel-enschot • tel. 013- 540 82 00 • fax: 013 - 5408201

Boomtechnisch advies:
lang leve de boom!

Bomen zijn onmisbaar in de stedelijke ruimte. Ze zijn niet alleen mooi om te zien, maar ook goed voor het milieu.

Gelukkig hebben we nog steeds de monumenten van meer dan honderd jaar oud, die ook in stedelijk gebied de oerkracht van bomen laten zien. Maar door de economische vooruitgang heeft de stadsboom het moeilijk en verdient hij meer dan ooit uw aandacht en bescherming. De Bomendienst van ARCADIS helpt u graag met technische en beleidsmatige adviezen.

Of het nu gaat om verplanten, groeiplaatsverbetering, het bestrijden van ziekten en plagen of regulier onderhoud: Bomendienst bewijst uw bomen graag een dienst.

Wilt u meer weten:
telefoon: (055) 5 999 444
e-mail: bomendienst@arcadis.nl
internet: www.bomendienst.nl

Bomendienst bewijst bomen een dienst

 ARCADIS

Donateursdag afgelast

De voorjaarsexcursie voor donateurs kan dit jaar niet doorgaan als gevolg van de Mond- en Klauwzeerepidemie. Aanvankelijk stond gepland om in de loop van mei een natuurontwikkelingsproject te bezoeken, centraal in het land. De meeste natuurgebieden waar ook begrazingsprojecten zijn, zijn afgesloten voor het publiek. Zo ook in ons geval. Er was geen zicht op verandering van de situatie. We hebben vervolgens geprobeerd om op korte termijn in een stedelijke omgeving een geschikt onderwerp te vinden en sprekers uit te nodigen, maar dit bleek binnen het tijdsbestek niet realiseerbaar. We hebben daarom moeten besluiten dit voorjaar geen excursie te houden.

Na de zomer ontvangt u van ons het programma voor de najaarsbijeenkomsten, die in ieder geval zullen bestaan uit een Dierckx-lezing en een excursie.

Frank Moens

European Arboricultural Council

De European Arboricultural Council (EAC) timmert flink aan de weg. In het tienjarig bestaan van de internationale organisatie is er het nodige bereikt op het gebied van samenwerking en standaardisering van boomverzorgingswerkzaamheden. In 2000 werd het examen European Tree Worker ingesteld. Het opleidingscentrum IPC Groene Ruimte in Arnhem neemt daarvoor in Nederland de examens af. Geslaagden voldoen aan de Europese eis om als boomverzorger werkzaam te zijn en kunnen daarmee eenvoudiger in andere landen werk uitvoeren.

Het volgende doel van de EAC is het instellen van het certificaat van European Tree Technician. Kandidaten worden dan vooral getest op het beoordelen van de staat waarin bomen verkeren. Daarbij zijn niet alleen de visuele aspecten belangrijk, maar neemt vooral de interpretatie van de meetgegevens van allerlei moderne apparatuur een centrale plaats in.

De EAC heeft sinds vorig jaar de Noor Glen Read als voorzitter. Momenteel zijn organisaties uit dertien landen vertegenwoordigd. Voor ons land is dit de Nederlandse Vereniging van Boomverzorgingsbedrijven (NVB) en deze wordt vertegenwoordigd door Thale Roosien, werkzaam bij Arcadis Realisatie in Apeldoorn. Men hoopt dit jaar organisaties uit Finland en mogelijk ook Portugal en Oostenrijk als nieuw lid te kunnen noteren. Verder staan Griekenland en enkele Baltische staten op de nominatie om toe te treden.

Het secretariaat is gevestigd in Engeland:
p/a The Tree Advice Trust
Alice Holt Lodge
Wrecclesham, Nr Farnham
Surrey GU10 4LH
tel.: +44 (0) 1794 522599
fax: +44 (0) 1794 521640
jean@eventsrus.freeserve.co.uk
www.eac-arboriculture.com.

Wijken voor bodemvervuiling

MEDEMBLIK – Een fraaie paardekastanje, opgegroeid op het voormalig terrein van de gasfabriek, heeft het loodje moeten leggen vanwege bodemverontreiniging. Leden van gemeenteraad en ambtenaren hebben van alles geprobeerd om de boom te redden, maar de vervuiling was van dien aard dat bij geen enkele saneringsoplossing het wortelstelsel voldoende in takt zou blijven. De boom had zelf ogenschijnlijk weinig last van alle zware metalen in de grond. Om de pijn te verzachten zal na reiniging een nieuwe, forse boom worden geplant.

Ruzie om slaapbomen

ORISSA (India) – In de staat Orissa brengen dorpelingen de nacht door in boomkruinen. Ze worden hiertoe gedwongen doordat olifanten, opgejaagd door bosbrandjes, geregeld de dorpen instormen. De laatste vier jaar zijn er 49 mensen vertrappt door in paniek geraakte dieren. Families maken ruzie over de beperkt beschikbare boomtoppen.

Duitse bomen langs busbaan

UTRECHT – Jarenlang is er gebakkeleid over de vorm en de uitvoering. Maar de snelle busverbinding van het centrum van Utrecht naar het buiten de stad gele-

gen universiteitscentrum nadert nu haar voltooiing. De aanleg van het tracé leidde in de aanleg voor de nodige verkeersproblemen en is ten koste gegaan van een groot aantal bomen.

In april werden nieuwe linden geplant, die uit Duitsland werden geïmporteerd.

DENDRINA

Valstrik nekt

EEN BOOM OMZAGEN OM DE RUI-
MERS VAN VEE EN DE ME TEGEN
TE HOUDEN: DAAR ZAKT TOCH JE
KOOTWIJKERBROEK VAN AF!

Dendrina E. Knuppel – In 't Hoenderbok

Natuur voor mensen – mensen voor natuur

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, heeft vorig jaar een beleidsnota uitgebracht met als titel: *Natuur voor mensen – mensen voor natuur*. Bovenstaande publicatie met de subtitel 'Nota natuur, bos en landschap in de 21e eeuw', was aanleiding voor de redactie van *Bomennieuws* om een paar vragen te stellen aan de projectleider van deze nota, Martin Lok.

Als je naar dit rijkelijk met foto's en schetskaarten geïllustreerde 'boek' kijkt, vraag je je af waar je 'de bomen' vindt. Die zijn toch integraal onderdeel van natuur en landschap?

Bos en bomen vormen geen expliciet onderdeel van de nota. Dat heeft te maken met de opzet: het gaat om nationale programma's en strategische hoofdlijnen.

Wat zijn die programma's?

Het zijn er vijf en vooral in de programma's 2, 4 en 5 spelen bomen (met name monumentale) een rol:

1. Internationaal Natuurlijk (via internationale samenwerking het verlies aan biodiversiteit ombuigen)
2. Groot Natuurlijk (in 2020 bestaat een samenhangende Ecologische Hoofstructuur of EHS van 750.000 ha in ons land)
3. Nat Natuurlijk (natte natuurgebieden in kwaliteit en omvang waarborgen)
4. Landelijk Natuurlijk (versterking landschappelijke en ecologische kwaliteit in het agrarisch gebied dat niet onder de EHS valt)
5. Stedelijk Natuurlijk (verbetering van de kwaliteit van het landschap en de oppervlakte groen in en om de stad)

Kun je iets concreter zeggen wat de rol van bomen in deze programma's is?

In de eerste plaats is er de aandacht voor cultuurhistorie (zowel in als buiten de EHS), inclusief monumentale bomen. Natuur Voor Mensen vraagt hier aandacht voor, in het verlengde van de eerder verschenen Nota Belvédère die cultuurhistorie poogt te koppelen aan ruimtelijke ordening, landschapswaarden en archeologie. Monumentale bomen zouden volgens mij een goede 'kern' kunnen zijn waar-

omheen concrete projecten kunnen worden uitgewerkt.

De in programma 4 genoemde kwaliteitsverbetering betekent in 400.000 ha een opknopbeurt. Het Kabinet stelt middelen beschikbaar om het landschap op te knappen door middel van groenblauwe dooradering, het in ere herstellen van landschapselementen (zoals heggen en watergangen). Monumentale bomen kunnen daar onderdeel van zijn, mits voorstellen ook op andere criteria scoren. Rijk en Interprovinciaal Overleg (IPO) werken momenteel aan de aanwijzing van zes 'proeftuinen' om te gaan experimenteren.

In de nota wordt (op blz. 48) een scala van instrumenten opgesomd – komen deze ook ten goede aan de bomen?

Met name in het lijstje Beheer en Soortenmaatregelen worden subsidieregelingen opgesomd waar de bomen baat bij hebben. Hoewel niet expliciet genoemd valt hieronder ook de structurele subsidie van de Bomenschouw en projectsubsidies die de Bomenstichting verwerft (of tracht te verwerven). Het programma Beheer, wordt overigens in 2003 geëvalueerd en een interessante vraag voor de Bomenstichting is dan of de huidige regelingen voldoende voor haar (en de bomen) zijn.

Tot slot: een apart programma voor groen in en om de stad, kun je daar iets over zeggen?

Dit betreft voornamelijk de inzet om groen (parken, bossen enz.) en rood (bebouwing) in goede balans samen te ontwikkelen. Ook hier geldt mijns inziens dat monumentale bomen een prima kern zijn om de rest omheen te denken. Dan is het wel nodig dat die gebieden ook bereikbaar en 'bruikbaar' zijn of worden. De mensen vind je immers in de titel van de nota terug!

Aart de Veer

Natuur voor mensen – mensen voor natuur. Nota natuur, bos en landschap in de 21e Eeuw is een uitgave Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag.

Als torens steken bomen boven het landschap uit en bij onweersbuien fungeren ze als antennes voor blikseminslag. Gek genoeg lijkt het of een bliksemschicht 'kiest' voor een boomsoort, want de ene soort wordt meer getroffen dan de andere. Dat is juist. De vorm van de boom is in veel gevallen bepalend, niet alleen bovengronds, maar vooral ook ondergronds.

Bliksem en (ge)donder

Regel één is natuurlijk dat u bij onweer nooit moet schuilen onder bomen, zeker niet onder een boom in open veld. Schuil maar niet, maar maak u klein en compact in het veld.

Bent u in een bos, dan kunt u beter onder een beuk gaan staan dan een eik. Waarom? Een eik heeft een diep wortelstelsel en een beter contact met grondwater.

dan een oppervlaktewortelaar, zoals de beuk. De bliksem zoekt de weg van de snelste ontlading en bij een eik en ook bij een grove den gaat dat beter. Wanneer een bliksem een boom treft kan de enorme hitte (20.000 tot 30.000 °C) de boom uit elkaar doen spatten, doordat het water in de vaten plotseling verdampt. Het kan ook gebeuren dat slechts een smalle schorsbaan, soms spiraalsgewijs, van de stam spat. Daar waar de bliksem in de grond is verdwenen, is vaak een gat zichtbaar.

Staat u in een omgeving met breed uitgroeïende en smalle, hoge bomen, kies dan voor de lage, brede vorm. De verklaring ligt in het grote potentiaalverschil dat zich tijdens onweer opbouwt boven de top van ver boven het aardoppervlak uitstekende voorwerpen. Bomen werken op een zelfde wijze als bliksemafleider als de metalen pennen die op de nok van gebouwen wordt aangebracht.

Frank Moens

Eik in Avereest in september 2000 door bliksem geveld. foto: Rein Schut, Meppel

Bomen en Wet

5e herziene druk
 bewerkt door mr. Bas M. Visser
 uitg.: Bomenstichting, Utrecht
 f 55,-
 f 49,50 (donateurs Bomenstichting)
 ISBN 90-70405-12-1

Bomen hebben recht van bestaan. Daarom biedt regelgeving, zoals de Boswet of de gemeentelijke kap- of bomenverordening, bescherming aan bomen. Andere regelgeving heeft echter

ook invloed op bomen. Daarbij valt te denken aan de Telecommunicatiewet, die kabelleggers in principe de mogelijkheid biedt om hinderlijke boomwortels te verwijderen. Of aan de Vogelwet op grond waarvan bomen niet mogen worden gekapt wanneer hierin een beschermde vogel broedt. Het mag duidelijk zijn dat het bomenrecht vele facetten kent.

Deze editie van Bomen en Wet is geheel herzien en aangepast aan de laatste ontwikkelingen op juridisch gebied. De tekst en jurisprudentie zijn afgesloten op 31 januari 2001. Door de thematische opzet is de toegankelijkheid in het bomenrecht en de bruikbaarheid in de praktijk ook voor niet-juristen groot. Gebleven zijn de verwijzingen naar belangrijke jurisprudentie evenals het trefwoordenregister, waarmee essentiële onderwerpen snel in de tekst kunnen worden teruggevonden. Nieuw is het hoofdsruk 'Bomen en bouwen', omdat veel vragen en geschillen betrekking hebben op de verhouding tussen de kapvergunning en de bouw- en aanlegvergunning.

Het bomenrecht is zoveel mogelijk objectief beschreven door alleen geldend recht en rechtspraak weer te geven. Op daartoe geëigende plaatsen wordt echter gewezen op de mogelijkheden om tot betere bescherming van bomen te komen. In het eerste deel worden diverse begrippen (juridisch) gedefinieerd.

Privaatrechtelijke onderwerpen als eigendomsrecht, burenrrecht, schade en aansprakelijkheid komen daarna aan bod. Uit het publiekrecht worden de onderwerpen Boswet en kap- of bomenverordening behandeld. In 'bomen in bijzondere wetten' volgt een overzicht van wetten en regelingen die direct of indirect gevolgen kunnen hebben voor bomen. In het laatste onderdeel wordt een overzicht gegeven van subsidiemogelijkheden met betrekking tot bomen.

Edwin Koot

Het toppunt van Nederland

Reisgids naar de dikste boom, de scheefste toren, het kleinste museum en 1563 andere records en rariteiten.

Aad Struijs
 Uitg. Plataan, Zutphen,
 ISBN 90 5807 111 1
 f 49,50

Boomliefhebbers kennen ongetwijfeld het standaardwerk van Gerrit de Graaff: Monumentale Bomen in Nederland. In deze uitgave uit 1991 heeft Gerrit de Graaff alle dikste, oudste en hoogste bomen systematisch (naar soort) in kaart gebracht. Zeven van deze reuzen zijn opgenomen in het boek 'Het toppunt van Nederland' van Aad Struijs. Dit licht merkwaardige boek is een verzameling van 1566 Nederlandse en wereldrecords en rariteiten. Toeristisch journalist Aad Struijs heeft Nederland per provincie afgestruind op merkwaardige weetjes uit kunst, wetenschap, geschiedenis en techniek. Een aantal daarvan kennen we natuurlijk zoals: de hoogste (historische) toren van Nederland (de Dom in Utrecht) of het Naardermeer als oudste natuurmonument. Maar ook het meest gepikte plaatsnaambord: Boerenhol. Het toppunt van Nederland is geen boek dat je in één adem uitleest, maar het is een leuk, ruim geïllustreerd boek dat je af en toe oppakt om er weer een leuk weetje uit te halen. Het aardige is ook dat alle door Aad Struijs beschreven records ook te bezichtigen zijn. Het is daardoor ook een reisgids voor als u zelf de provincie in trekt.

Rob van Doesburg

Monumentaal Groen in Hilversum

Met rondwandeling langs groenoases van Hilversum
 Liliane Taudin Chabot
 Uitg: Uitgeverij Verloren, Hilversum
 137 blz, kleuren ill.
 ISBN 90 6550 191 6
 f 25,-

Deze uitgave behandelt meer dan alleen het monumentale groen in Hilversum. Het vormt een historisch document van het westelijk deel van het dorp met de nadruk op de wijk Boomberg (1841).

Deze wijk staat op de nominatie om 'Beschermd Dorpsgezicht' te worden.

Boomberg kent een rijke historie, is zeer rijk aan groen, monumentale bomen en lanen en fraaie, oude woningen. Het vermaarde Pinetum Blijdenstein bevindt zich hierin. De beschrijving van een ongeveer anderhalf uur durende wandeling door verborgen groen op de Boomberg, langs de Oude Haven en aansluitend het Corversbos met bijenschans vormt de kern van de publicatie. Juist de combinatie met veel historische achtergronden doet de oude glorie van dit deel van Hilversum in de beschrijving herleven. Ook al zoudt u de wandeling nooit maken dan nog is dit boekje aantrekkelijk om te lezen vanwege de variatie van toen en nu in oude prentbriefkaarten en nieuwe foto's.

Liliane stelde de wandeling samen als afstudeeropdracht voor de IVN Natuurgidsen opleiding. Zij heeft er een zorgvuldig en uitvoerig gedocumenteerd geheel van gemaakt. Met deze publicatie hoopt ze dat het publieke en het gemeentelijke besef groeit van de waarde van en de zorg voor het culturele erf-goengoed van haar woonplaats.

Frank Moens

Bomennieuws

26e jaargang, nummer 1, lente 2001
ISSN 0166-784 X
Een uitgave van de Bomenstichting te Utrecht

*Beschermvrouwe
Hare Majesteit de Koningin*

Verschijnt 4 X per jaar, oplage: 4500 stuks

Redactie:
Marjan van Elsland
Douwe van der Heij
Maartje Nelemans
Aart de Veer

Eindredactie:
Florentine van Eeghen

Hoofredactie:
Frank Moens

Vormgeving:
Frank Moens

Productie:
Rob van Doesburg

Aan dit nummer werkten mee:
Anton Dekker, Cor Denneman
Rob van Doesburg, Peter Hol,
Edwin Koot, Leen Moraal.

Redactieadres:
Bomenstichting,
Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht
tel (030) 234 07 78, fax (030) 231 03 31
e-mail: bomenstichting@worldmail.nl
www.bomenstichting.nl
postbank 2108755

Wilt u een artikel insturen, vraagt u dan eerst de richtlijnen en de mogelijke omvang op bij de hoofdredacteur.

De redactie beslist over de plaatsing.

Advertentie-exploitatie:
Bomenstichting, t.a.v. Frank Moens

Druk:
Van den Berg's Drukkerij - Maarn

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

Gedrukt op Reviva offset 100 grams.

Bomennieuws is voor donateurs van de Bomenstichting gratis.

Donateur wordt u voor:

f40,- per jaar, 65+ f. 30,- per jaar

Doelstelling Bomenstichting

Onder het motto

'Bomen zijn buitengewoon'
werkt de Bomenstichting aan haar doel:
de zorg en het respect voor bomen te bevorderen.

Bestuur van de Bomenstichting

ir. H.R.F. Schotanus (voorzitter)
mw. ir. M. van Elsland (secretaris)
prof. drs. G.M. Vogely (penningmeester)
C.J.M. Denneman
ir. H.M. Heijbroek
ir. S. Langeveld
M. de Winter

mei

22

Dialezing van Liliane Taudin Chabot
over het Monumentaal Groen in Hilversum, georganiseerd door de Hilversumse Historische Kring.
Aanvang 20.00 uur in zalencentrum 'De Akker' aan het Melkpad 14-A
Inl.: 035-6242661
Toegang is gratis.

27

Dialezing Mike Scott
Houtdraaiervormgever Mike Scott woont en werkt in Wales. Zijn heel eigen stijl is altijd verrassend, zowel wat betreft vorm als materiaal. Ook de behandeling van het oppervlak: bleken, branden, schuren of borstelen, geeft elk object een unieke sfeer mee.
Zondag 27 mei zijn er objecten van Mike Scott te zien op de Bataviawerf van 11 tot 17 uur en om 15 uur geeft hij een diapresentatie van zijn werk en werkwijze.
De Bataviawerf bevindt zich aan de Oostvaardersdijk 01-09 te Lelystad.
De toegang bedraagt zondag 27 mei f12,50.
inl. Bataviawerf 0320-261409

juni

9 en 10

Weekend van de tuinarchitectuur in Rotterdam
Vele privé-tuinen, variërend van kleine stadstuinen tot tuinen van buitenplaatsen, zijn geopend voor het publiek. Ook Arboretum Trompenburg stelt een deel open, dat normaal voor het publiek is gesloten. Vanuit het arboretum kunt u andere tuinen bezoeken. Een folder met de adressen van de opengestelde tuinen is bij het arboretum verkrijgbaar.
Ingang: Honingerdijk 86 te Rotterdam.
Openingstijden: 9.00-17.00 uur.
Kosten: f 5,- voor entree en deelname aan de rondleiding.
Inlichtingen: 010-2330166 of www.trompenburg.nl

15,16 en 17

De Grachtentuinen in bloei: de tuinen binnenstebuiten
Aan de Amsterdamse grachten, tussen Brouwersgracht en Amstel zijn circa 20 tuinen voor publiek opengesteld.

Klassieke en nieuw aangelegde tuinen, statige oude bomen, zeldzame planten en fraaie tuinhuisen zijn te bewonderen in de besloten percelen, die zelden voor het publiek toegankelijk zijn. Geopend van 10.00 tot 17.00 uur

Een passe-partout kost f 15,- Goede startadressen zijn Keizersgracht 46 of 697, Museum Willet-Holthuysen: Herengracht 605, of Hotel Pulitzer: Prinsengracht 315-333.

24 (tot 3/9)

Dialogo
Beeldtentoonstelling op landgoed Schovenhorst met als thema het gesprek tussen de kunstenaar en de natuur. De 21 deelnemende kunstenaars hebben zich laten inspireren door de vele bijzondere bomen en de omgeving van het oude landgoed. De kunstenaars komen uit verschillende disciplines en er zijn diverse materialen gebruikt.
Plaats: Landgoed/Arboretum Schovenhorst
Garderenseweg 93, 3881 GK Putten
tel. 0341-351207 of info@schovenhorst.nl. Informatie ook verkrijgbaar via www.putten.net/kunst

29 juni tot 1 juli

Arbiculture in a united Europe
Driedaags congres over de noodzaak van boomverzorging en de rol van de gekwalificeerde European Treeworker.
Plaats: Praag, Tsjechië
Inl.: The Tree Advice Trust
Alice Holt Lodge, Wrecclesham, Nr Farnham, Surrey GU10 4LH
tel.: +44 (0) 1794 522599
fax: +44 (0) 1794 521640
jean@eventstus.freeserve.co.uk
www.eac-arbiculture.com

augustus

22-25 augustus 2001

Plantarium 2001
Internationale Vakbeurs voor de Boomkwekerij, Plantariumgebouw, International Trade Centre, Boskoop/Hazerswoude
Inl.: 0172 235400, fax: 0172 235450, e-mail gebouw@plantarium.nl

Rijp & Groen

W oedend

In maart werd een 150 jaar oude plataan die bij ons geregistreerd stond als monumentale boom, ontdaan van zijn takken en een groot deel van zijn wortels, en vervolgens dwars door het land vervoerd. Reden: omdat hij 'in de weg' stond. Deze 'reddingsactie' haalde alle kranten. De redder, een grote boomkweker, denkt hem wel weer aan de praat te krijgen. Misschien zal de plataan deze operatie inderdaad overleven en weer uit zijn bewust veroorzaakte coma ontwaken. Maar hij wordt nooit meer wat hij was en wij hebben hem dan ook afgevoerd van de lijst van monumentale bomen. Bomen worden in ons land absoluut niet gezien als waardevolle, kwetsbare medeschepselen, maar meer als een meubelstuk, dat je naar eigen goeddunken kunt verplaatsen, beschadigen of gewoon weggoaien, als je er geen zin meer in hebt. En dat geldt niet alleen voor bomen. De journalist Tuncay Çinibulak verwoordt mijn woede in het blad Metro van 27 maart jl., naar aanleiding van de mond- en klauwzeerepidemie zo goed, dat ik u een deel van zijn column niet wil onthouden.

"Niet van MKZ of BSE worden dieren ziek, maar van een virus in de geest van de mens. Het winstbejag heeft mensen verblind. Ze denken de rivieren te kunnen keren. God verjaagd van de akkers en de dood vergeten. Mensen klonen en bouwen ivoren torens, ons verlanglijstje kent geen grenzen. We willen alles in superlatieven. De mens verzaakt zijn plicht jegens de natuur, zet alles naar zijn hand. Heel Nederland is veranderd in een reservaat voor dieren met een tijdelijke verblijfsvergunning. Waar de mens komt krijgen flora en fauna te lijden. Is er één centimeter grond in Nederland waar de mens niet heeft ingegrepen? We zijn gewoonweg vergeten dat we de natuur te leen hebben gekregen van onze voorouders voor onze kleinkinderen."

Einde citaat. En dan te bedenken dat ik u in deze Rijp en Groen nu eens alleen de hierna volgende positieve dingen wilde vertellen.

B oomkruinenpad

Onze contactpersoon Wim Crooymans schreef na een bezoek aan ons kantoor in Utrecht het volgende. "Lopend over de Oudegracht ervaar je dat je op een speciale manier in de boomkruinen kijkt. Het Staatsbosbeheerste 'boomkruinenpad' in Drenthe zal denk ik niet kunnen tippen aan jullie al eeuwenoude 'boomkruinenpad'." En, wetend dat ik daar vanuit mijn werkkamer op uitkijk schrijft hij ook nog: "Het panorama, gezien vanuit jouw werkkamer moet inderdaad wel verbluffend zijn." Dat klopt, ik zou wel de hele dag naar buiten willen kijken, maar ja....

S amenwerking met NDV

Er zijn in ons land nogal wat bomenliefhebbers. Zij kunnen met hun bomenhobby of -beroep terecht bij verschillende stichtingen en verenigingen, die tot voor kort niet erg samenwerkten. Daar komt gelukkig steeds meer een eind aan, want al die kleine koninkrijkes hebben er alleen maar baat bij om elkaar wat beter te leren kennen en meer samen te doen. Zo nam de Nederlandse Dendrologische Vereniging (NDV) vorig najaar het initiatief om hun najaarsexcursie open te stellen voor donateurs van de Bomenstichting. Ongeveer 100 donateurs bezochten deze geslaagde 25e november in Rotterdam. Naar aanleiding daarvan werd een zeer constructief gesprek over verdergaande samenwerking gevoerd met het Bestuur van de NDV en ontstond het idee om alle activiteiten wederzijds open te stellen voor elkaars leden of donateurs. Het moet allemaal nog op de praktische consequenties worden bekeken, maar wat mij betreft is het een geweldige stap in de goede richting, waar u dit jaar ongetwijfeld meer over zult lezen.

R ealengracht

Wie ooit het boek 'Griet Manshande' van Jan Mens heeft gelezen en zich wil indenken hoe de buurt rond 'de Gouden Reaal' eruit zag, zou eens achter station Amsterdam Centraal moeten gaan kijken. In die schitterende, oude buurt speelt nu weer een verhaal, maar dan met bomen in de hoofdrol. De gemeente Amsterdam is al jaren bezig met het successievelijk vernieuwen van alle kademuren volgens het zogenaamde standaard grachtenprofiel. De werkzaamheden zijn zo ingrijpend, dat aanwezige bomen gewoon moeten verdwijnen. Iedereen accepteerde dat tot nu toe als onvermijdelijk gevolg en niemand protesteerde. Tot de Realengracht aan de beurt was. Daar vroegen de bewoners zich af of er wel iemand had nagedacht over de mogelijkheid om de bomen voorrang te geven, dat wil zeggen de kades te vernieuwen met behoud van de bomen. Bomen zijn immers belangrijke medebewoners in een stad? Die gedachte bleek voor de meeste ambtenaren en politici geheel nieuw. De bewoners schakelden allerlei deskundigen in en toen bleek dat er genoeg creatieve oplossingen te bedenken zijn, als de goede wil er eenmaal is. De volgende keer vertel ik u of het ze gelukt is, die goede wil over te brengen op de politieke beslis-sers.

Marjan van Ehlend

